

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 17 januari 2018

Mål nr

Ö 2024-17

PARTER

Klagande

LL

Ombud och offentlig försvarare: Advokat ES

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Återupptagande av mål om häleri m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinges beslut 2017-03-24 i mål B 2399-16

_____

Dok.Id 142535

HÖGSTA DOMSTOLEN
Riddarhustorget 8

Postadress
Box 2066
103 12 Stockholm

Telefon 08-561 666 00
Telefax 08-561 666 86
E-post:
hogsta.domstolen@dom.se
www.hogstadamstolen.se

Expeditionstid
08:45–12:00
13:15–15:00

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Med ändring av hovrättens beslut förordnar Högsta domstolen att målet åter ska tas upp i hovrätten.

ES ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av LL i Högsta domstolen med 1 678 kr. Av beloppet avser 1 342 kr arbete och 336 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

Högsta domstolen fastställer hovrättens sekretessförordnande.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

LL har yrkat att Högsta domstolen ska förordna att hovrätten ska ta upp målet till prövning.

Riksåklagaren har motsatt sig LL yrkande.

SKÄL

Bakgrund och frågan i Högsta domstolen

1. LL dömdes av tingsrätten för olovlig körning, grovt brott, häleri, rattfylleri, grov vårdslöshet i trafik och narkotikabrott, ringa brott, till fängelse i sex månader. Tingsrätten beslutade även om förverkande av bl.a. två personbilar.

2. LL överklagade domen. I hovrättens kallelse till huvudförhandling i Malmö anges att hans överklagande förfaller, om han inte inställer sig personligen eller genom ombud till förhandlingen. Vidare anges att överklagandet kan förfalla också om bara ett ombud för honom är närvarande och det inte finns särskilda skäl mot att överklagandet förfaller.
3. Av handlingarna i målet framgår bl.a. följande. På morgonen dagen för förhandlingen kontaktade LL, som bor i X, hovrätten och begärde hjälp med en tågbiljett för sin inställelse till förhandlingen, som skulle inledas kl. 13.00. Begäran beviljades och en tågbiljett från X till X med avgång kl. 10.42 skickades till honom. LL offentlige försvarare och ombud skickade sedan ett mejl till hovrätten kl. 11.30 där han meddelade att LL var försenad och att han begärde att förhandlingen skulle börja kl. 13.50. Hovrätten meddelade ombudet att förhandlingen skulle påbörjas som planerat kl. 13.00.
4. När förhandlingen ropades på inställde sig LL endast genom ombudet. Ombudet upplyste rätten att LL hade färdats som passagerare i en bil som hade blivit stoppad i en poliskontroll. Eftersom bilen var belagd med körförbud fick färden inte fortsätta. LL hade därför missat sitt tåg och befann sig på ett senare tåg som skulle anlända till X omkring kl. 13.30. Ombudet var av uppfattningen att överklagandet inte skulle förfalla. Åklagaren ansåg att det var tveksamt om det förelåg laga förfall.
5. Hovrätten förklarade LL överklagande förfallet. I skälen för beslutet angav hovrätten att LL inte hade kommit till förhandlingen och att det inte var sannolikt att han hade laga förfall. Det fanns inte heller särskilda skäl mot att överklagandet skulle förfalla.

6. LL ansökte i hovrätten om att målet åter skulle tas upp. I ansökan anförde han vad ombudet tidigare upplyst hovrätten om (se p. 4) och att han inte hade någon kännedom om de omständigheter som låg till grund för polisens ingripande. Kontrollen drog ut på tiden och han hann inte ta sig till fots till stationen. Hovrätten har avslagit hans ansökan.

7. Frågan i Högsta domstolen är om det finns förutsättningar för att åter ta upp målet i hovrätten.

Allmänt om den rättsliga regleringen

8. Enligt 21 kap. 2 § rättegångsbalken gäller som huvudregel att en tilltalad är skyldig att infinna sig personligen vid huvudförhandling. I 51 kap. 16 § anges att en enskild klagande i ett brottmål ska kallas att inställa sig vid påföljd att överklagandet annars förfaller. Om han eller hon ska infinna sig personligen ska hovrätten i kallelsen upplysa om bestämmelsen i 51 kap. 21 § första stycket andra meningen om att målet kan förfalla vid inställelse endast genom ombud.

9. Enligt de ursprungliga bestämmelserna i rättegångsbalken om förfall av överklagande vid utevaro, förföll talan om den tilltalade uteblev från en huvudförhandling. Inställde sig klaganden endast genom ombud kunde vite eller hämtning komma i fråga. Rätten hade under sådana förhållanden även vissa möjligheter att pröva målet utan hinder av klagandens utevaro. Genom ändringar år 1984 ersattes vites- och hämningsreglerna så att ett överklagande skulle förfalla även när den klagande inställt sig endast genom ombud trots föreläggande om personlig inställelse. En förutsättning för att överklagandet skulle förfalla var dock att hovrätten ändå inte ansåg sig kunna avgöra målet (se prop. 1983/84:78 s. 52 f.).

10. Efter ytterligare ändringar av reglerna, som trädde i kraft den 1 april 2016, är huvudregeln i 51 kap. 21 § första stycket andra meningen rättegångsbalken att ett överklagande förfaller om en enskild klagande som har förelagts att infinna sig personligen inställer sig endast genom ombud. Överklagandet ska dock inte förfalla, om det finns särskilda skäl mot att så sker (se prop. 2015/16:39 s. 56 f.). Alltjämt finns möjlighet för hovrätten att avgöra målet om en enskild klagande som förelagts att infinna sig personligen inställt sig endast genom ombud.

11. Om överklagandet har förklarats förfallet kan klaganden med stöd av 51 kap. 22 § rättegångsbalken ansöka om att målet återupptas. Efter 1984 års ändringar förutsätter detta dock att klaganden hade laga förfall för sin utevaro eller underlåtenhet att infinna sig personligen som han eller hon inte kunde anmäla i tid.

Vad prövningen om återupptagande omfattar

12. Den prövning som ska göras av om målet åter ska tas upp begränsar sig alltså enligt lagtexten till frågan huruvida klaganden hade laga förfall som han eller hon inte kunde anmäla i tid. En strikt tillämpning enligt ordalydelsen av bestämmelsen om återupptagande innebär att prövningen i detta senare skede omfattar bara frågan om laga förfall. En sådan prövning motsvarar därmed inte de bedömningar som i det tidigare skedet har gjorts i frågan om överklagandet ska förfalla. Detta gäller särskilt i sådana situationer där klaganden underlåter att komma till förhandlingen personligen och i stället inställer sig endast genom ombud.

13. Av förarbetena till 51 kap. 21 § första stycket rättegångsbalken framgår att huvudregeln i den här diskuterade situationen är att överklagandet ska förfalla. Regeln vilar på tanken att en klagande som inte inställer sig personligen kan förutsättas inte stå fast vid sitt överklagande. Särskilda skäl mot att överklagandet ska förfalla kan emellertid vara att klaganden på ett klart och otvetydigt sätt meddelat hovrätten att han eller hon önskar få målet avgjort i sin utevaro och att det enligt hovrättens bedömning finns förutsättningar för detta (se a. prop. s. 56, 75 och 77 f.). Hovrätten bör i en sådan situation alltså bedöma om det är lämpligt att genomföra hela förhandlingen eller vissa delar av den, trots att klaganden inte är närvarande personligen. Hovrätten bör vid sin prövning beakta att ett beslut om att överklagandet förfaller i den aktuella situationen inte framstår som en omotiverat sträng sanktion för klagandens frånvaro (se NJA 2015 s. 284).

14. Det ska i detta sammanhang framhållas att bl.a. regeringsformen och Europakonventionen ställer krav på en rättvis rättegång. Det kan i en situation där den klagande inställt sig endast genom ombud framstå som en särskilt rigid och hård påföljd för utevaron att låta överklagandet förfalla utan möjlighet att åter ta upp målet. Ett sådant förfarande kan också strida mot rätten att försvara sig genom ombud (se t.ex. *Pietiläinen v. Finland*, no. 13566/06, 22 september 2009). Det är inte tillräckligt att låta frågan om återupptagande i en sådan situation enbart omfatta huruvida det i mer inskränkt bemärkelse förelåg laga förfall som inte kunnat anmälas.

15. Vid bedömningen av om det finns förutsättningar för att åter ta upp ett mål enligt 51 kap. 22 § rättegångsbalken bör hovrätten därför ta hänsyn till de intressen som den hade att beakta när överklagandet förklarades förfallet enligt 51 kap. 21 §. Det finns i allmänhet utrymme för en sådan bedömning inom ramen för vad som utgör laga förfall; de bestämmelserna ger möjlighet till en

ganska fri tolkning (se prop. 1983/84:78 s. 55). Varje omständighet som är av beskaffenhet att det inte skäligen kan krävas att klaganden ska närvara eller i övrigt vara verksam i rättegången kan då tas i beaktande (jfr NJA II 1943 s. 420). Vid denna bedömning ska också klagandens rätt till en rättvis rättegång beaktas.

Bedömningen i detta fall

16. Av de uppgifter LL har lämnat framgår inte när han gav sig av hemifrån eller hur han planerade sin resa. Det framgår inte heller varför han inte med annat färdmedel eller till fots kunde ta sig från poliskontrollen till tågstationen i tid till avgången.

17. Genom de kontakter som LL hade med domstolen angående resan till förhandlingen, samt av de uppgifter ombudet lämnade, måste det framstått som klart för hovrätten att LL stod fast vid sitt överklagande. Hovrätten hade därför att innan överklagandet förklarades förfallet ta ställning till om målet ändå kunde avgöras eller om det kunde påbörjas i avvaktan på att han skulle inställa sig personligen.

18. Emellertid framgår det varken av förhandlingsprotokollet eller av beslutet att hovrätten har övervägt dessa alternativ. Mot den bakgrunden går det inte att bortse från att beslutet att överklagandet skulle förfalla kan vara omotiverat strängt.

19. Det anförda innebär att det föreligger förutsättningar att bifalla LL yrkande om att hovrätten ska ta upp målet till prövning.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gudmund Toijer, Ann-Christine Lindeblad, Svante O. Johansson (referent), Stefan Johansson och Mari Heidenborg
Föredragande justitiesekreterare: Karl Axel Öberg